

Περιεχόμενα

Κατάλογος πινάκων	x
Πρόλογος	xi
<i>Εισαγωγή: Εκπαίδευση εκπαιδευτικών και αντίληψη της ένταξης στην Κύπρο</i>	<i>xv</i>
1. Εκπαίδευση για την ένταξη	1
2. Περί μεθοδολογίας ο λόγος	21
3. Ας μιλήσουμε με αριθμούς: Γνώσεις, στάσεις και δεξιότητες των εκπαιδευτικών για την ένταξη	37
4. Ας μιλήσουμε με τους εκπαιδευτικούς: Τι γνωρίζουν;	57
5. Ας μιλήσουμε με τους εκπαιδευτικούς: Τι πιστεύουν;	71
6. Ας μιλήσουμε με τους εκπαιδευτικούς: Τι κάνουν στην πράξη;	107
7. Πίσω από τους αριθμούς και τις λέξεις: Μια κριτική ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας	129
8. Από την έρευνα στην πράξη	155
Αναφορές	173
Παράρτημα	187

Πρόλογος

Με μεγάλη χαρά παραδίδουμε προς δημοσίευση αυτό το πόνημα, καρπό σκληρής δουλειάς 2,5 περίπου ετών και προϊόν συνεργατικής ερευνητικής προσπάθειας που στηρίχθηκε από το Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας στην Κύπρο και βρήκε ανταπόκριση από τις Εκδόσεις Πεδίο στην Αθήνα κάτω από την έξοχη επιμέλεια της καθηγήτριας Αθηνάς Ζώνιου-Σιδέρη, την οποία θεωρούμε μέντορα και εμπνευστή της δουλειάς μας εδώ και χρόνια.

Η εκπαίδευση εκπαιδευτικών για την ένταξη, για ένα καλύτερο σχολείο σε μια καλύτερη κοινωνία, είναι ένα εκπαιδευτικό όραμα που συμβαδίζει με το όραμα της ένταξης των παιδιών με ειδικές ανάγκες στο γενικό σχολείο. Και είναι ακριβώς επειδή τέτοια έρευνα και τέτοιες δημοσιεύσεις έχουν καθυστερήσει στον ελληνόφωνο χώρο, που παρατηρείται μια τόσο μεγάλη σύγχυση στους εκπαιδευτικούς για το πώς πρέπει να χειριστούν τα παιδιά με ειδικές ανάγκες στην τάξη τους. Με άλλα λόγια, η έρευνα και οι δημοσιεύσεις που θα στήριζαν τον εκπαιδευτικό της γενικής τάξης στο έργο του, όταν θα δεχόταν τα παιδιά αυτά στην τάξη, άργησαν περισσότερο από τα ίδια τα παιδιά! Αποτέλεσμα: τόσοι εκπαιδευτικοί απροετοίμαστοι, ανέτοιμοι, φοβισμένοι και αρνητικοί!

- Δεν τους εξηγήσαμε **τι** έπρεπε να κάνουν!
- Δεν τους εξηγήσαμε **γιατί** έπρεπε να το κάνουν!
- Και ίσως πιο σημαντικό για τους ίδιους, δεν τους εξηγήσαμε **πώς** έπρεπε να το κάνουν!

Σε μια εποχή γενικής αμφισβήτησης και κρίσης αξιών, όπου το σχολείο επιφορτίζεται τις ευθύνες άλλων, ζητήσαμε από τους εκπαιδευτικούς να κάνουν –όπως το βίωσαν εκείνοι– άλλη μια πα-

ραχώρηση, χωρίς να τους δώσουμε την ενημέρωση και τη στήριξη που χρειαζόνταν.

Υπήρχαν βέβαια πολλοί που ήταν ήδη εξοικειωμένοι με τη φιλοσοφία και τα δόγματα της ένταξης, και που αγωνίζονταν σε σχολεία πολυπρόσωπα, πολύγλωσσα και πολυπολιτισμικά να αγκαλιάσουν με τη διδασκαλία τους όλα τα παιδιά. Η Ελληνίδα δασκάλα έχει πίσω της μια μεγάλη παράδοση στη στήριξη μαθητών που χρειάζονται περισσότερη βοήθεια από τους άλλους, υποκινούμενη από μια βαθιά πεποίθηση για τις αρχές της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας. Τέτοια παραδείγματα βρίσκουμε από τον καιρό ακόμα της Έλλης Αλεξίου (1978) και της Κατίνας Παππά (1971), που αναφέρονται σε εκπαιδευτικές πρακτικές των αρχών του 20ού αιώνα. Εκείνες οι δασκάλες ήξεραν καλά τι έπρεπε να κάνουν όταν έρχονταν αντιμέτωπες με δυσκολίες – ή έβρισκαν τι πρέπει να κάνουν στην πορεία. Υπάρχουν άλλες όμως οι οποίες, παρόλο που ασπάζονται παρόμοιες αρχές, χρειάζονται βοήθεια. Και ποιος θα ήταν ο ρόλος των ερευνητών στην εκπαίδευση παρά να διευκολύνουν τις διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης μέσα στα σχολεία;

Η ένταξη των παιδιών με ειδικές ανάγκες στο γενικό σχολείο υπήρξε μια μεγάλη πρόκληση για το σύνολο σχεδόν των εκπαιδευτικών. Και αυτό γιατί, παρά τις συχνά προοδευτικές και δημοκρατικές τους απόψεις, οι Έλληνες και Κύπριοι εκπαιδευτικοί ζουν σε μια κοινωνία η οποία λίγο ανέχεται τη διαφορετικότητα, ταυτίζει συχνά το πρόσωπο με την αναπηρία και ερμηνεύει τη συμπεριφορά του ως απότοκο της αναπηρίας αυτής.

Αυτό τον κίνδυνο, της ερμηνείας της συμπεριφοράς του ατόμου με αναπηρία ως προϊόν της αναπηρίας και όχι της προσωπικότητάς του, εξακολουθούμε να αντιμετωπίζουμε στον 21ο αιώνα. Η ένταση που προκαλεί μια τέτοια αντιμετώπιση στο ίδιο το άτομο με αναπηρία είναι ασφυκτική. Η Morris, ανάπηρη ακαδημαϊκός και ακτιβίστρια, προσπαθεί να την περιγράψει:

Η θλίψη μας δεν είναι αποτέλεσμα της αδυναμίας μας να δεχτούμε την αναπηρία μας. Η έλλειψη ικανοποίησης από τη ζωή μας δεν είναι πρόβλημα προσωπικότητας, αλλά μια λογική αντίδραση στην καταπίεση την οποία βιώνουμε (στο Φτιάκα, 2007, σελ. 40).

Γιατί είναι πρόβλημα η παθολογοποίηση του ατόμου με βάση την αναπηρία του; Και ποιο ρόλο παίζει στην εκπαίδευση;

Είναι πρόβλημα διότι παρέχει στους ειδικούς το μονοπώλιο πρόσβασης στα άτομα με αναπηρία, τα οποία έτσι παραμένουν δέσμια της φιλοσοφίας και της αντίληψης του κάθε ειδικού, που αποκτά αυτεπάγγελα το δικαίωμα να τους εκπροσωπεί δημοσίως (και συχνά ακόμα και στον ιδιωτικό τους χώρο).

Είναι πρόβλημα διότι μας απομακρύνει από το ίδιο το ανάπηρο άτομο, τις απόψεις και τις επιθυμίες του.

Είναι πρόβλημα διότι μας καθιστά ανίκανους να επικοινωνήσουμε με τα ανάπηρα άτομα χωρίς τη μεσολάβηση ενός τρίτου προσώπου.

Είναι πρόβλημα διότι παρεμποδίζει τις αυθόρμητες σχέσεις που θα αναπτύσσονταν αν εμείς αντιμετωπίζαμε το άτομο αυτό με φυσικό τρόπο, όπως αντιμετωπίζουμε όλα τα υπόλοιπα.

Είναι πρόβλημα διότι μας ωθεί να «νίπτουμε τας χείρας μας» με τρόπο που δεν το κάνουμε για τους άλλους φίλους ή γείτονές μας, παρόλο που μπορεί να τους θεωρούμε λίγο ιδιότροπους, στριμμένους, εκκεντρικούς, υπερευαίσθητους, αψίθυμους ή οτιδήποτε άλλο.

Είναι πρόβλημα γιατί υψώνει ανάμεσα σ' εμάς και στα άτομα με αναπηρία ένα απροσπέλαστο τείχος.

Το τείχος αυτό μπορούμε –και πρέπει– σήμερα να το γκρεμίσουμε με την εκπαίδευση, αξιοποιώντας όλα όσα ξέρουμε για το άτομο και τη μάθηση, από την άνθιση των κοινωνικών επιστημών κατά τον τελευταίο αιώνα. Θα χρειαστούμε βέβαια για το σκοπό αυτό όλη την ενσυναίσθηση που μας έχουν χαρίσει οι ανθρωπιστικές επιστήμες κατά τους τελευταίους αιώνες, όπως επίσης η τέχνη, η λογοτεχνία, οι πολιτικές διεκδικήσεις και οι συνδικαλιστικοί αγώνες, κοντολογίς θα χρειαστούμε όλη την πλούσια γνώση που έχουμε πια για τον άνθρωπο μετά από τόσους αιώνες μελέτης.

Δεν ισχυρίζεται κανείς ότι αυτή θα είναι μια εύκολη προσπάθεια. Κάθε άλλο! Αλλά ποια σημασία μπορεί να έχει ο βαθμός δυσκολίας της αν εμείς έχουμε την αίσθηση ότι πράττουμε το σωστό για τους συνανθρώπους μας, την εκπαίδευση των παιδιών μας και την κοινωνία γενικότερα;

«Δεν θα σταματήσω ποτέ να προσπαθώ για τη βελτίωση των νέων, ακόμη κι αν...» έλεγε ο Σωκράτης στην *Απολογία* του. Από τότε έχουν περάσει 2.500 χρόνια κι εμείς ακόμη τιμάμε τα λόγια του. Εκείνος βέβαια επιβραβεύτηκε με το κώνειο! Ας ελπίσουμε ότι εμείς θα έχουμε καλύτερη τύχη, παρόλο που δεν μπορούμε να υποθέσουμε κιόλας ότι οι δικές μας ιδέες θα εξακολουθούν να διδάσκονται μετά από 2.500 χρόνια...

Αλλά και πάλι, αν το σκεφτείτε, υπάρχει περίπτωση σε 2.500 χρόνια από τώρα, αν δεν έχουμε ακόμη εξαφανιστεί ως είδος, να διακρίνονται ακόμη οι άνθρωποι σε αρτιμελείς και ανάπηρους, άσπρους και μαύρους, άντρες και γυναίκες, «δικούς μας» και ξένους; Τι σόι μέλλον είναι αυτό για την ανθρωπότητα;

Ελάτε μαζί μας σ' αυτό το ταξίδι, για να φτάσουμε πιο γρήγορα σε ένα καλύτερο σχολείο και μια καλύτερη κοινωνία. Κι ας αφιερώσουμε την προσπάθεια αυτή στο μάχιμο δάσκαλο και τη δασκάλα που αγκαλιάζει όλα τα παιδιά στην τάξη του/της και προσπαθεί για ένα καλύτερο αύριο!

Ελένη Φτιάκα
Ιανουάριος 2012

Αναφορές

- Αλεξίου, Ε. (1978). *Τον Χριστιανικόν Παρθεναγωγείον*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Παππά, Κ. (1971). *Σε ένα Γυμνάσιο Θηλέων*. Αθήνα: Ι. Δ. Κολλάρος και Σία.
- Φτιάκα, Ε. (2007). Σύγχρονες τάσεις της Ειδικής Εκπαίδευσης στο διεθνή χώρο: Πρόκληση για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στο Πανεπιστήμιο Κύπρου. Στο Ε. Φτιάκα (Επιμ.), *Ειδική και Ενιαία Εκπαίδευση στην Κύπρο*. Αθήνα: Ταξιδευτής.